

Обшук у кримінальному провадженні

Монографія є одним із перших після прийняття КПК України 2012 року спеціальних комплексних досліджень, у якому вирішено наукове завдання щодо теоретико-правових та праксеологічних засад обшуку у кримінальному провадженні.

На основі доктринальних досліджень, результатів узагальнення та аналізу судової та слідчої практики, проведеного анкетування досліджені теоретико-правові аспекти, підстави та процесуальний порядок проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, процесуальні особливості невідкладного обшуку, обшуку особи та обшуку в умовах воєнного стану.

На підставі дослідженого матеріалу розроблені пропозиції щодо змін до кримінального процесуального законодавства в частині проведення обшуку та рекомендації до практики його застосування.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ПЕРЕДМОВА	7
Розділ 1.	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	10
1.1. Сучасний стан наукового дослідження інституту обшуку у кримінальному провадженні	10
1.2. Правова характеристика та види обшуку	18
<i>Висновки до розділу 1</i>	33
РОЗДІЛ 2.	
ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ	36
2.1. Підстави проведення обшуку житла чи іншого володіння особи	36
2.2. Процесуальний порядок виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи	61
2.3. Фіксування ходу та результатів проведення обшуку	90
<i>Висновки до розділу 2</i>	104

РОЗДІЛ 3.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ВИДІВ ОБШУКІВ . . . 109

3.1. Невідкладний обшук 109

3.2. Обшук особи у кримінальному провадженні 133

3.3. Особливості проведення обшуку в умовах
воєнного стану. 149

Висновки до розділу 3. 164

ВИСНОВКИ 169

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 177

**ДОДАТОК. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВНЕСЕННЯ ЗМІН
ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ
В ЧАСТИНІ ПИТАНЬ РЕГУЛЮВАННЯ ОБШУКУ 203**

*Світлій пам'яті
наших бабусь та дідусів
із вдячністю та любов'ю
присвячується!*

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- абз.** — абзац
АТО — антитерористична операція
ВС — Верховний Суд
ВРУ — Верховна Рада України
ЄКПЛ — Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ЄСПЛ — Європейський суд з прав людини
ЄРДР — Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЗЗКП — заходи забезпечення кримінального провадження
ЗУ — Закон України
КК — Кримінальний кодекс України
КМУ — Кабінет Міністрів України
КПК — Кримінальний процесуальний кодекс
КПК України 1960 року — Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року
ККС — Касаційний кримінальний суд
МВС — Міністерство внутрішніх справ України
МПГПП — Міжнародний пакт про громадянські і політичні права
п. — пункт
СРД — слідчі (розшукові) дії
ТЗ — технічні засоби
НСРД — негласні слідчі (розшукові) дії
ст. — стаття
ч. — частина

ПЕРЕДМОВА

Відповідно до ст. 8 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі — ЄКПЛ): «Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [73]. Гарантії недоторканості житла містяться й у ст. 30 Конституції України та ст. 13 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України).

Безсумнівною є важливість забезпечення цього важливого права особи під час кримінального провадження. Однак виконання завдань кримінального провадження, передбачених у ст. 2 КПК України, серед яких захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений обумовлює необхідність проведення і слідчих (розшукових) дій (далі — СРД), які містять елементи примусу.

Обшук є однією із найпоширеніших СРД, про що свідчать офіційні статистичні дані. Відповідно до них на розгляді слідчих суддів перебувало клопотань, скарг, заяв щодо проведення обшуку житла чи іншого володіння особи: у 2022 році — 71 018 (з них задоволено — 57 670) [56], у 2021 році — 99 094 (з них задоволено — 72 501) [57], у 2020 році — 97 367 (з них задоволено — 71 200) [58], у 2019 році — 95 441 (з них задоволено — 69 712) [59], у 2018 році — 96 122 (з них задоволено — 72 764) [60].

Обшук є важливим засобом доказування у кримінальному провадженні та системно пов'язаний із багатьма інститутами кримінального процесу. Невід'ємним є забезпечення балансу публічних та приватних інтересів під час його проведення, що є складним завданням як для законодавця в частині регламентації підстав, умов, процесуального порядку проведення, гарантій прав осіб, чий інтереси можуть бути обмежені, так і для практиків, про що свідчить відсутність єдності судової та слідчої практики щодо цієї СРД та ті проблеми, які виникають під час реалізації норм кримінального процесуального законодавства.

Питання обшуку у кримінальному провадженні досліджувалися багатьма вітчизняними вченими: Ю. П. Аленіним, В. К. Весельським, О. О. Волобуєвою, В. І. Галаганом, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевим, О. В. Капліною, О. П. Кучинською, Л. М. Лобойком, Т. О. Лоскутовим, Є. Д. Лук'янчиковим, М. М. Михеєнком, В. Т. Маляренком, В. Т. Нором, М. А. Погорецьким, В. О. Попелюшком, А. Р. Ратіновим, О. С. Стареньким, О. Ю. Татаровим, В. М. Тертишником, І. А. Тітком, Г. К. Тетерятник, О. О. Торбасом Л. Д. Удаловою, Ж. В. Удовенко, С. Л. Шаренко, О. Г. Шило, М. Є. Шумилою та багатьма іншими вченими.

Ціла низка дисертаційних робіт, в яких досліджені питання обшуку, була захищена після набрання чинності КПК України 2012 року: І. В. Вегера-Іжевська «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні» (2018 р.), Комарова М. В. «Правові та організаційні засади обшуку у кримінальному провадженні» (2019 р.), О. Л. Дульський «Забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку»

(2020 р.), В. І. Левін «Процесуальний порядок забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи при проведенні обшуку» (2020 р.), А. О. Нечваль «Тактика обшуку у житлі та іншому володінні особи» (2020 р.), Т. Є. Зелькіна Обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування (2021 р.), Л. М. Перцова-Тодорова «Забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення обшуку на стадії досудового розслідування» (2022 р.) та ін.

Віддаючи належне внеску вчених у дослідження цього інституту, слід зауважити, що систематичне внесення змін до норм, які регламентують різні аспекти проведення обшуку, непослідовність судової практики та проблеми правозастосовного характеру вимагають їх нового наукового осмислення задля розробки пропозицій з удосконалення законодавства та практики його застосування.

Монографія базується на дисертації О. С. Смірнова «Обшук у кримінальному провадженні».

Емпіричну базу дослідження становлять офіційні судові статистичні дані, відомості з Єдиного реєстру судових рішень, рішення ЄСПЛ, результати опитування 23 суддів, 37 прокурорів, 35 адвокатів, 97 співробітників органів досудового розслідування, а також власний досвід роботи авторів в органах прокуратури та слідчих підрозділах.

У цей непростий час ми хочемо подякувати нашим безстрашним мужнім воїнам, які щодня виборюють наше життя та незалежність, згадати усіх, хто поліг та став жертвами цієї страшної війни!

Ми надихаємося кожним та кожною, хто чесно та самовіддано працює на своїх фронтах задля нашої спільної Перемоги та мирного життя!

Дякуємо нашим батькам за їх підтримку, допомогу, батьківські поради, зауваження та мотивацію рухатися вперед!

Щира вдячність керівництву та колективам Одеського державного університету внутрішніх справ і Донецького державного університету внутрішніх справ, завдяки підтримці яких ця наукова праця побачила світ!

Окремі слова подяки шановним рецензентам: доктору юридичних наук, професору Івану Андрійовичу Тітку та доктору юридичних наук, професору Дмитру Миколайовичу Цехану за їх конструктивну критику, слухні поради та власний науковий приклад для наслідування!

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Сучасний стан наукового дослідження інституту обшуку у кримінальному провадженні

Обшук у кримінальному провадженні завжди знаходився у фокусі наукових досліджень. Це пов'язано з тим, що зазначений інститут є дотичним до багатьох інших інститутів кримінального провадження: доказів і доказування, слідчих (розшукових) дій, заходів процесуального примусу, предмета відання, прокурорського нагляду, судового контролю, фіксування кримінального провадження тощо. Зазначене обумовлює і динамічність змін у підходах до цього інституту як у слідчій та судовій практиці, так і баченні законодавця. Свідченням чому є багаточисленні та різноманітні позиції Верховного Суду щодо питань, пов'язаних з цією СРД, а також зміни, які регулярно вносять до кримінального процесуального законодавства щодо обшуку.

Аналіз сучасного стану наукового дослідження обшуку у кримінальному провадженні обумовлює необхідність огляду наукових джерел з цієї проблематики, їх групування та визначення напрямків

можливого використання у нашому дослідженні. Зазначимо, що ми не ставимо завдання щодо всебічного висвітлення усіх наукових доробок з предмету дослідження з урахуванням їх значної кількості та міжгалузевого значення цього інституту.

У зазначеній частині роботи увага буде зконцентрована на наукових дослідженнях монографічного рівня, які з'явилися після 2012 року, який ознаменував реформу кримінального процесу, у зв'язку з набуттям чинності КПК України 2012 року, та які є дотичними до тих аспектів, які дотичні до завдань дослідження.

Важливим внеском у розвиток наукової думки з досліджуваної проблематики є дисертація І. В. Вегери-Іжевської «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні» (2018 р.). Авторкою звертається увага на те, що у випадках, коли було проведено невідкладний обшук за ч. 3 ст. 233 КПК України, при подальшому розгляді клопотання про проведення обшуку доцільно повідомляти особу, в житлі чи іншому володінні якої було проведено обшук, яка може брати участь в розгляді клопотання і у такий спосіб захистити свої права та інтереси [25, с. 6]. Крім того, серед положень, що набули подальшого розвитку, увага акцентується на концепції, відповідно до якої ступінь втручання у сферу прав людини під час обшуку має відповідати його правомірній меті, відтак необхідно передбачити обов'язок слідчого перед проведенням обшуку запропонувати особі видати предмети або документи, така видача свідчить про досягнення мети обшуку [26, с. 6, 17]. Авторка, спираючись на практику ЄСПЛ, справедливо висновковує, що умовами обмеження конституційного права людини, в тому числі й права на недоторканність житла чи іншого володіння особи (яке не є абсолютним), є наступні положення: 1) таке обмеження має бути передбачено законом; 2) воно повинно переслідувати легітимну мету; 3) воно має бути пропорційним та обґрунтованим. Крім того, важливими є умовиводи про неможливість компенсаторної функції ухвали слідчого судді за результатами розгляду клопотання слідчого, прокурора про надання дозволу на обшук, якщо у клопотанні не визначені підстави для проведення цієї СРД; необхідність впровадження до КПК України норм,

що створюють механізми для оскарження рішень та дій слідчого, прокурора, слідчого судді, якими обмежено право на недоторканність житла; важливість забезпечення публічних та приватних інтересів під час проведення СРД в житлі чи іншому володінні особи [25, с. 189–192].

У дисертації Т. Є. Зелькіної «Обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування» (2021 р.), один із підрозділів роботи присвячений обмеженню майнових прав осіб під час проведення обшуку та огляду, пов'язаних з проникненням до житла чи іншого володіння особи. У ньому досліджується механізм обмеження майнових прав осіб під час проведення обшуку, пов'язаних з проникненням до житла чи іншого володіння особи, категорії «житло» та «інше володіння особи», окремі питання невідкладного обшуку, співвідношення обшуку та огляду [62, с. 76-108]. Авторка наголошує на необхідності законодавчого закріплення додаткових засобів захисту майнових прав осіб, майно яких вилучено під час обшуку, на підставі безпосереднього дозволу на це в ухвалі слідчого судді [62, с. 233].

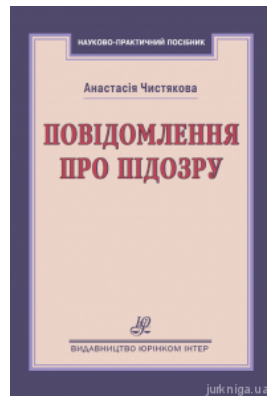
Дотичною до окремих аспектів нашого дослідження є тематика роботи О. В. Музиченка «Реалізація конституційного принципу недоторканості права власності на стадії досудового розслідування», у якій пропонуються додаткові гарантії забезпечення досліджуваної засади під час обшуку, акцентується увага на інституті оскарження та доцільності уточнення мети цієї СРД, удосконалення процесуального порядку проведення обшуку як гарантії забезпечення вищезазначеного принципу [101, с. 43].

Іще однією роботою у зазначеному напрямку є дослідження С. М. Тарасюка «Кримінальний процесуальний механізм забезпечення конституційних прав особи при проведенні в її житлі чи іншому володінні слідчих (розшукових) дій». Новаторством вирізняється визначення дисертантом елементів статичної структури механізму забезпечення конституційних прав особи при проведенні СРД у житлі, а також дослідження гарантій таких категорій прав, як громадянські (особисті), політичні, економічні, соціальні, культурні, обмеження яких може відбуватися і під час обшуку [187].

Книги, які можуть вас зацікавити

Докази і доказування в кримінальному судочинстві: основні поняття інституту доказів, види доказів в кримінальному судочинстві, особливості засобів...

Повідомлення про підозру

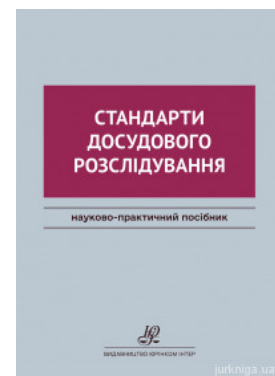
Зловживання правом під час досудового розслідування у кримінальному провадженні

Використання цифрової інформації у кримінальному процесуальному доказуванні

Особливі порядки кримінального провадження. Підручник

Стандарти досудового розслідування

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

[Перейти на сайт →](#)